

Водночас у контрольній групі зміни мали менш виражений характер, що підтверджує ефективність запропонованого підходу.

Практичне значення дослідження полягає в можливості оптимізації навчального процесу у вищих військових навчальних закладах, підвищення якості вогневої підготовки та формування у курсантів здатності до самостійного професійного розвитку. Впровадження розробленої програми сприяє формуванню комплексної готовності майбутніх офіцерів до дій у складних умовах сучасного бою, підвищує їхню бойову ефективність та адаптивність до змін оперативного середовища.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що організація самостійної роботи курсантів на основі науково обґрунтованих програм із використанням інноваційних освітніх технологій є перспективним напрямом розвитку системи військової освіти. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на інтеграцію міжнародного досвіду підготовки, розширення використання цифрових і симуляційних засобів навчання, а також удосконалення методик оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей майбутніх офіцерів.

ЯРОЩУК ДМИТРО МИКОЛАЙОВИЧ

здобувач вищої освіти 124 н. г. факультету забезпечення державної безпеки, Київський інститут Національної гвардії України

ПОСМІТНА ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЙВНА

кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри філології та військового перекладу, Київський інститут Національної гвардії України

**РОЛЬ МОВИ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

Сьогодні, в умовах повномасштабної військової агресії, питання мовної ідентичності набуло статусу державного пріоритету.

Збройна агресія є лише одним із вимірів гібридного протистояння, тоді як паралельний лінгвістичний фронт визначає довгострокові перспективи культурного та державного суверенітету [1]. Усвідомлення цього спонукає до наукового аналізу місця мови у стратегії національного спротиву, у збереженні національної ідентичності та безпеки держави.

Мета дослідження – визначити роль української мови у збереженні національної ідентичності, обґрунтувати зв'язок між мовною політикою та забезпеченням державної безпеки.

Термін «лінгвоцид» (від лат. *lingua* та *caedere*) позначає цілеспрямоване знищення мови як визначальної ознаки нації через організовану заміну на іншу. Стосовно України, ця практика охоплює більш ніж чотири століття і закріплена десятками документів [2]. Після 2022 року лінгвоцид набув нових форм: на окупованих територіях фіксується примусова русифікація освіти, заборона державної мови в публічному просторі, демонтаж українськомовних вивісок і носіїв інформації. Правозахисна організація Human Rights Watch у звіті 2024 року «Навчання в окупації: примусова русифікація системи освіти» задокументувала систематичне витіснення української мови з навчального процесу на тимчасово окупованих землях [3].

Попри деструктивний характер агресії, вона парадоксально прискорила позитивні зміни в мовній самоідентифікації українців. За даними соціологічної групи «Рейтинг», частка громадян, які вважають

українську мову рідною, зросла з 57% у 2012 році до 76% у 2022 році. Окреме британсько-німецьке дослідження, оприлюднене у січні 2024 року, зафіксувало масовий перехід російськомовних українців на українську мову у соціальних мережах [3]. Мова стала маркером громадянської позиції, актом осмисленого політичного вибору, а не лише засобом побутового спілкування.

Законодавче підґрунтя мовного захисту в Україні формувалося поступово. Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухвалений у 2019 році, визначив пріоритетність державної мови у понад тридцяти сферах суспільного життя [2]. Водночас О. Демська у дослідженні 2025 року «Мовне законодавство і національна безпека» обґрунтувала, що лінгвістичне законодавство є повноцінним інструментом досягнення національної безпеки, а безпековий дискурс має стати невіддільною складовою мовної політики держави [4].

З теоретичного погляду мову як чинник безпекової взаємодії аналізує Ю. Ненько в дослідженні 2026 року, де доведено, що мовна спільність через механізми довіри впливає на союзницьку поведінку держав, на формування свого безпекового партнера [5]. Прикладне значення цих висновків для України полягає в тому, що зміцнення україномовного середовища підвищує ефективність взаємодії із партнерами з НАТО і розширює простір стратегічних комунікацій [6].

Мовна консолідація виконує кілька взаємопов'язаних функцій у системі національної стійкості. По-перше, спільний мовний простір формує смислову «імунну систему», що дозволяє критично сприймати дезінформацію і протидіяти зовнішньому маніпулятивному впливу [7]. По-друге, мова мобілізує суспільство в кризових ситуаціях, формуючи готовність до спротиву та прагнення відстояти незалежність. По-третє, збереження мовної ідентичності унеможливорює легітимізацію окупаційних наративів агресора, позбавляючи їх внутрішньої опори в суспільстві.

Ключовим викликом лишається інформаційний вимір протистояння. Держава-агресор послідовно використовує мовне питання як інструмент дестабілізації, конструюючи наратив «захисту російськомовного населення» для виправдання агресії. Протидія таким наративам потребує не лише правових механізмів, а й системної роботи з медіаграмотністю та стратегічними комунікаціями [6]. Підвищення медіаграмотності, зафіксоване у порівнянні 2014 і 2024 років, свідчить про зрілість суспільства у критичному сприйнятті пропаганди [8].

Отже, українська мова в контексті збройного конфлікту набула функцій, що виходять далеко за межі комунікативного інструментарію: вона є простором ідентичності, щитом від маніпулятивних наративів і символом спротиву. Системна мовна політика держави, зафіксована в чинному законодавстві, є невіддільною складовою стратегії національної безпеки. Захист мови рівнозначний захисту суверенітету, а тому потребує відповідного пріоритету у сферах освіти, медіапростору та публічної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мурай О.О., Шепіцен О.І., Мінеєв П.А. Аналіз причин російсько-української війни. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. No 1(84). 2025. С. 135–139. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2025-1-84/135-139>. URL: <https://znp-cvsd.nuou.org.ua/article/view/332385>
2. Верховна Рада поставила крапку в 400-річному лінгвоциді. *АрміяInform*. 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/23/verhovna-rada-postavyla-krapku-v-400-richnomu-lingvoczydi-ukrayinskoyi-movy/>
3. Війна і мова. Як агресія Росії прискорила «лагідну українізацію». *Радіо Свобода*. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-i-ukrayinska-mova/32820956.html>
4. Демська О. Мовне законодавство і національна безпека. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.33099/journals.uran.ua/ispss/article/view/340002>. URL: <https://journals.uran.ua/ispss/article/view/340002>

5. Ненько Ю. Роль мовної спільності у формуванні та підтриманні безпекових союзів: педагогічний вимір. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2026. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/2591>
6. Стратегія інформаційної безпеки України : Указ Президента України № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>
7. Марутян Р. Р. Національна ідентичність українського суспільства як ціннісна основа системи всеохоплюючої оборони. Нац. ін.-т страт. досліджень. 2025. С. 293–295. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2025-12/tezi-gch-3-verstka_gotove-01_84.pdf
8. «Українська мова не беззбройна»: МЗС про заборону української мови в школах на окупованих територіях. *Нова українська школа*. 24 червня 2025 року. URL: <https://nus.org.ua/2025/06/24/ukrayinska-mova-ne-bezzbrojna-mzs-pro-zaboronu-ukrayinskoyi-movy-v-shkolah-na-okupovanyh-terytoriyah/>.